

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

IVA KAWULOKOVÁ

Prezenční studium

Obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání a Filozofie

ETIKA KONFUCIANISMU A TAOISMU – POKUS O SROVNÁNÍ

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Etika Konfucianismu a Taoismu – pokus o srovnání* vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce s použitím uvedených pramenů, odborné literatury a dalších informačních zdrojů

V Olomouci dne .....

.....

podpis autora

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci.

V Olomouci dne .....

.....

podpis autora

OBSAH

1	Úvod.....	5
2	Etika.....	6
2.1	Základní definice etiky	6
2.2	Historický vývoj etiky	7
3	Náhled do starověké Číny.....	12
4	Konfucianismus	17
4.1	Mistr Kchung	17
4.2	Konfuciánské myšlení a etika	19
5	Taoismus.....	23
5.1	Mytický Lao-c' a jeho Tao-te-t'ing.....	23
5.2	Hlavní myšlenky taoismu a jeho etika.....	25
6	Srovnání etiky konfucianismu a taoismu.....	29
7	Význam myšlenek konfucianismu a taoismu v současném školství	50
8	Závěr	53
9	Prameny a literatura	54

1 Úvod

Cílem mé práce je etika konfucianismu a taoismu s pokusem o jejich srovnání. Abych se mohla seznámit se základy těchto učení, musela jsem se nejdříve seznámit s historickým vývojem etiky a následně pak pro lepší pochopení jsem prostudovala historii Číny. Při studiu obecné etiky a dějin Číny jsem si uvědomila totální odlišnost Číny od evropského myšlení a zásadní poučnou originalitu Číny. Jejich společnost se vyvíjela úplně jinak a za zcela jiných podmínek. Na čínské myšlení se tedy musí pohlížet z jiného úhlu než na evropské myšlení. Je obtížné přesně pochopit, protože jde o zprostředkované myšlení, které je nám opravdu cizí. Je založeno na obrovské tradici. „Dalo by se říci, že řecká filosofie, a evropská vůbec, je převážně racionalisticko-spekulativní, zatímco čínská je převážně praktická a možno říci intuitivní.“¹

Evropský čtenář zažívá při čtení starobylých textů mnoho zvláštních pocitů, na které je čínský čtenář mnohem lépe připraven. Jedním z příkladů je: v Evropě vládli králové z boží vůle - kdežto v Číně se střídaly vládnoucí dynastie, při nespokojenosti Nebes s jejich vládnutím.

Teprve po těchto dvou „úvodních“ kapitolách jsem se pokusila věnovat již přímému seznámení se samotnými naukami a k jejich vzájemnému porovnání. V poslední kapitole uvedu myšlenky, které se dají použít ve školství a v našem životě.

---

¹ LAO-C'; *Tao-te-ťing*; Praha: DharmaGaia; 2003; strana 22

2 Etika

2.1 Základní definice etiky

„Etika (z řeckého *éthos*, zvyk, obyčej, mrav i obvyklé místo k bydlení) je ve vlastním smyslu filosofická disciplína, jejímž předmětem jsou hodnotící soudy, které se týkají rozlišování dobrého a zlého. Jako součást tradiční filosofie usiluje poskytnout pravidla a normy lidského chování a jednání.“²

Tento počáteční úryvek je jen jedním z mnoha možných vysvětlení toho, co to etika je. Ve filosofickém slovníku pokračuje definice etiky dalšími čtyřmi stránkami s obrovským množstvím různých odkazů. Etika jako věda je nesmírně obsáhlá disciplína s velikou tradicí a obrovským zásahem do všech sfér lidského života.

Pro moji práci je důležité udělat si prvotní přehled, které oblasti etiky nás budou zajímat. Jak byla a je vnímána námi. V této kapitole chceme ukázat, jak je etika pojímána v našem prostředí – v pohledu Evropana, který byl ovlivněn především křesťanskou tradicí a vývojem filosofie. A tím dát možnost čtenáři představit si případné rozdíly s čínskou etikou minulosti a se staročínským pohledem na svět. A hlavně to, co jako lidí ovlivnění evropskou tradicí, budeme považovat za eticky zajímavé.

Etika provází lidstvo zřejmě již od raných počátků civilizace. Není se proto čemu divit, že je velmi rozsáhlá a jako jedna z významných filosofických disciplín si vytvořila několik různých směrů. Tyto směry jsou již natolik samostatné, že každý řeší jiný – i když zásadní – etický problém.

Jedno ze základních rozdělení je na etiku deskriptivní, normativní, metaetika a aplikovaná etika.³ Deskriptivní etika popisuje co nejpřesněji mravní hodnoty dané společnosti. Objektivně zkoumá důvody, příčiny, jednání a morální postoje. Zasahuje

---

² *Filosofický slovník*; Nakladatelství a vydavatelství FIN; Olomouc; 1995; strana 111

³ Mel THOMPSON; *Přehled etiky*; Praha: Portál; 2004; strana 11

do sociologie, psychologie a také do etnologie. Zabývá se tedy pouze popisem a neurčuje správnost nebo nesprávnost jednání člověka. Touto problematikou se naopak zabývá normativní etika. Ta zkoumá především normy a postoje člověka. Zabývá se více obecnějšími otázkami lidského chování a tím se snaží určit správnost či vhodnost lidského jednání. Metaetika zkoumá jazyk etiky a její výroky a snaží se zjistit, co lidé svými výroky míní. Aplikovaná etika se vyjadřuje k současným etickým problémům. Pokouší se řešit otázky, které přináší soudobá společnost. Například problém euthanasie či genetického inženýrství.

V této práci se budu zabývat především deskriptivní etikou, která je pro náš účel nejvhodnější.

2.2 Historický vývoj etiky

Další důležitou kapitolou je představení historického vývoje etiky. Eticky a morálně jsme se jako lidstvo chovali určitě před tím, než jsme tuto vědu takto označili. Tímto způsobem jsme uvažovali mnohem dříve, než se o této problematice vůbec začalo mluvit. Je proto zajímavé podívat se na základní etické milníky, které umožnily etický rozvoj v západním myšlení. Rozdíl mezi etikou a morálkou je následující. Etika je spíše teoretická a zabývá se obecnou rovinou. Je to soubor norem chování přijatých ve společnosti či skupinou. Morálka je oproti tomu praktická a zabývá se konkrétní částí etiky.

V antice bychom mohli označit za tvůrce etického myšlení Platona a Aristotela. Oba se ve svých spisech zamýšlejí nad tím, co je to dobro nebo o tom, co je to ctnost. „Platon odvodil dobro a ctnosti z nadzemských věčných idejí, z nejvyšší ideje dobra“.⁴ Základním předpokladem dle Platona bylo odpoutání se člověka od tělesnosti, aby jej mohla právě duše vést ke správné ctnosti. Nejvyšším cílem je dosažení blaženosti a

---

⁴ Jiří BÍLÝ; *Základ etiky, estetiky a religionistiky*; Praha; Nakladatelství: EUROLEX BOHEMIA s.r.o.; 2005; strana 25

k tomu má člověku dopomoci rozumové poznání. Mravnost v Platonově pojetí není jen věcí samotného člověka, ale je důležitou součástí celé společnosti. Tato mravnost pak má být realizována v ideálním státě. V tomto ideálním státě se Platon snaží ukázat, jak by měla správná společnost fungovat. Dělí ji na tři vrstvy – vládcí, ochránci a obchodníci, řemeslníci a rolníci. Pravidla, která měla nastolit tu správnou společnost, platila jen pro pravé athénské občany. Tedy pro muže a nikoliv ženy či otroky. Dalším pravidlem je to, že ti, kteří mají být obchodníky, se tak narodí a přijmou svojí funkci. Stejně tak je nezbytné, aby pečlivý výběr a vzdělání, zajistily vládce potřebné k vládnutí“.⁵ Naznačuje tím, že vzdělání nemůže být dostupné všem ve stejné míře. Ve své teorii jde Platon tak daleko, že chce určovat, kdy lidé mohou uzavřít sňatek a kdy budou mít děti. Tyto děti chce hned od narození od svých rodičů odloučit. Jeho idea vychází z předpokladu, že pokud nebude toto dítě v dospělosti vědět, kdo je jeho rodič, bude se ke všem starším jedincům chovat s jistou úctou, neboť si nebude jist, kdo je jeho rodič. Samozřejmě všechny nechtěné děti – jak postižené, nebo narozené nechtěným rodičům – budou usmrceny. Každý tedy zná své místo a je s tím smířen. Zachází až tak daleko, že ruší základní jednotku – rodinu. Je také ovlivněn sokratovským učením. Sokrates tvrdí, že ctnost je poznání a tedy vědět, co je správné, znamená dělat to, co je správné. A tedy zlo nastává jen tehdy, když nemáme vědění. A záměrně nikdo nechce být zlým, jen neví, že jedná podle špatných pravidel.

Dalším důležitým představitelem antického myšlení byl Platonův žák Aristoteles. Ten tvrdí, že náš cíl, tím je myšlen cíl našeho života, je především dosažení dobra. A tedy usilujeme o dobro samotné. A tím dosáhneme určité blaženosti. Štěstí je tedy cíl, který dává životu smysl. „Etický život je nemyslitelný mimo společnost. Člověk je dle Aristotela stvořen pro obec, *polis*, je tedy *zoon fysei politikon*, tvor od

---

⁵ Mel THOMPSON; *Přehled etiky*; Praha: Portál; 2004; strana 59

přírody společenský.“⁶ Pro lepší společnost musí tedy stát vychovávat občany k tělesné a duchovní zdatnosti.

Aristoteles, který byl jedním z největších filozofů, bezesporu ovlivnil myšlení celého tehdejšího světa. Konfrontace s jeho učením výrazně přispěly k rozvoji křesťanství. Aristoteles ovlivnil také dalšího filosofického velikána středověku, Tomáše Akvinského. Ten se snažil spojit Aristotelovy myšlenky s křesťanskou naukou. Křesťanskou etiku v Tomášově pojetí lze rozlišit dvojím způsobem. Jedním z nich je etika vycházející z autority a druhý přístup je etika, která pochází z přirozeného zákona. Zdrojem autority je dle Tomáše Bible, hlavy církve a vnuknutí Ducha svatého. Hlavní myšlenka je ta, že prvotním hříchem v rajské zahradě, jsme ztratili možnost přiblížit se rozumem k Bohu. A z toho důvodu náš rozum, není schopen naplňovat Boží vůli. Je tedy zbytečné vystavět morálku na lidském rozumu. Je třeba následovat jen již dříve zmíněné církevní autority. Tento směr je přijímán převážně v protestantské části křesťanství. Druhým etickým přístupem je přirozený zákon. Lidský rozum je východiskem morálky – rozum jsme získali od Boha. A to díky logickým zásadám. Tento přístup nevyklučuje dle Aristotela poznávat pomocí zjevení a Písma svatého. Takový postup převládá v katolické morálce. Přirozený zákon předpokládá, že svět je dílem Božím. „Přirozený zákon, jak jej překládá Tomáš Akvinský, je založen na náboženském přesvědčení, že Bůh stvořil svět a nastolil v něm řád a účel, který odráží jeho vůli.“⁷ Lidský rozum zkoumá účel a je schopen rozpoznat, jak má v souladu s ním jednat. V pozdější době můžeme najít čtyři různé přístupy k etice. Podle Thomase Hobbse, Davida Huma, utilitarismus a Immanuela Kanta.

Podle Hobbese by měla být etika postavena především na smluvní dohodě lidí mezi sebou. Přírodní stav Hobbes chápal jako boj všech proti všem, mravnost tedy

---

⁶ *Filosofický slovník*; Nakladatelství a vydavatelství FIN; Olomouc; 1995; strana 37

⁷ Mel THOMPSON; *Přehled etiky*; Praha: Portál; 2004; strana 78

spočívá na rozumu. Bez závazných dohod a síle, která nad nimi bude dohlížet, by tento život upadl v jeden velký boj a chaos.

Hume se naopak domnívá, že etika by měla být více založena na emocích než na rozumu. A to díky tomu, že lidé k sobě pociťují určité ohledy a sympatie. Tím, že máme například radost z lidského štěstí.

Dalším filosofem, který položil základy k jinému vnímání etiky byl Adam Smith. Svou teorii podpořil termínem sympatie. Etiku vysvětloval tak, že každý z nás má určitou míru sympatie k ostatním lidem. Kládł důraz na to, že nikdo nemůže soudit dalšího člověka. Jedině tehdy, když jsme zažili totožnou situaci co onen dotyčný. Ukazuje společnost jako organismus, který má zažité určité situace a dožaduje se jejich adekvátního prožívání. Například, pokud někdo prožívá velký žal nahlas, myslíme si, že je to divné a ten člověk je nejspíše přecitlivělý. Když je jiný člověk ve stejné situaci, ale je bez emocí, považujeme to také za podivné a tento člověk je tedy dle našeho soudu až bezcitný.

„Zastánci utilitarismu soudili, že by etika měla vycházet z očekávaných výsledků jednání.“⁸ Vychází z principu užitečnosti. To znamená, že v každé situaci kde se musíme mravně rozhodnout, bychom měli udělat to, co povede k největšímu blahu, pro co největší počet lidí. Zakladatelem této etické teorie je Jeremy Bentham.

Významný německý filosof Immanuel Kant byl ovlivněn kritikem Humem. Tvrdil, že základní etické principy mají být postaveny na čistém praktickém rozumu. Usoudil, že morálka obsahuje kategorický imperativ „Jednej tak, aby maxima vaší vůle mohla vždy být současně uplatněna jako princip utvářející univerzální zákon.“⁹

Dalším výraznou změnou ve vnímání etiky byla filosofie Friedricha Nietzscheho, která odmítala křesťanství. On sám rozlišoval morálku otroka a morálku pána. Morálka otroka je příkladem křesťanských mravních kvalit a to pokory, soucitu a

---

⁸ Mel THOMPSON; *Přehled etiky*; Praha: Portál; 2004; strana 13

⁹ Mel THOMPSON; *Přehled etiky*; Praha: Portál; 2004; strana 111

vřídlosti. Toho kdo chce pomáhat druhým v bezmoci a utrpení. Usiluje o to co nejlépe ochránit ty nejslabší členy společenství. Naproti tomu stojí morálka pána, který má vzor v starověkém Řecku, kde jsou ideály dobrého života vnímány jinak. Člověk se má sebezdokonalovat a být vznešeným. Máme dosáhnout takových kvalit, abychom mohli přispět k pokroku celé společnosti.

Poslední významnou změnou v chápání etiky je existencialismus. Tento filosofický směr odmítal nařizování mravních kodexů. Každý člověk se rozhoduje sám za sebe. Nejdůležitější je odmítnout veškeré snahy o přijetí masek, či představ, které nám jsou přidělovány.¹⁰ Chce, abychom měli svobodu rozhodování se sami za sebe a odmítli konvence, které nám nastolila společnost. Tím, že zavrhneme to, že za nás rozhoduje někdo jiný - tedy Bůh, společnost a její konvence - musíme převzít sami za své rozhodování odpovědnost. Zároveň bychom měli ostatním poskytnout také takovou svobodu. Může to přinést i pocit osamělosti, protože musíme sami v sobě hledat odvahu žít s důsledkem své volby. A tak si tedy sami můžeme taky za to, kdo jsme. Jsme aktivními činiteli, kteří nečekají na to, až jim něco ukáže, co je eticky správně, nebo na to, co je již předem připraveno.

---

¹⁰ Mel THOMPSON; *Přehled etiky*; Praha: Portál; 2004; strana 133

3 Náhled do starověké Číny

Abychom mohli pochopit konfuciánské, či taoistické nauky musíme nejen popsat vývoj evropského myšlení o etice, ale i rozdílnost v historii. Tento vývoj probíhal na území Číny zásadně jiným způsobem. O evropské historii se zmiňovat v těchto souvislostech nebudu, jelikož předpokládám její znalost.

Území Číny bylo díky příznivým klimatickým podmínkám zvláště vhodné pro život člověka. Archeologické nálezy ukázaly, že lidé – respektive primitivní předchůdci člověka, druhu homo erectus, zde žili již před 400 000 lety. A nejednalo se o žádné „náhodné“ osídlení. Podle vykopávek v jeskyni u vesnice Čou-kchou-tien, která leží čtyřicet čtyři kilometrů jihozápadně od Pekingu, byla tato jeskyně trvale osídlena před 400 000 lety a osídlení trvalo bez přerušení 200 000 let, až do doby než se téměř zaplnila odpadky. (Rozměry této jeskyně jsou 150 krát 45 metrů a v jednom místě 36,6 metrů na výšku)¹¹. Tímto není dáno, že zde lidé později nebyli, jen to, že po naplnění svého útočiště museli změnit „adresu“! Toto samozřejmě není ojedinělý archeologický nález, po celé Číně jsou stovky archeologických nalezišť z této doby, tedy doby paleolitu. Toto by byl Čínský paleolit 1 000 000 - 12 000 př.n.l.

Po něm následoval neolit 12 000 - 2 000 př.n.l. V tomto období se začaly objevovat usdlé zemědělské komunity. Poznatky z mnoha archeologických nalezišť svědčí o pěstování prosa, o lovu a rybaření. Chovali hlavně psy a prasata, vyráběli z konopí látky a také zdobenou keramiku. Na jihovýchodním pobřeží a na dolním toku řeky Jang-c' se již začínala pěstovat rýže. Již v neolitu se v Číně vyrábělo hedvábí, což je poměrně pracný a složitý proces. Na získání tři čtvrtě kila surového hedvábí, je potřeba sedm kilogramů kokonů bource morušového. Housenky se musí krmit morušovým listím, musí se jim pomáhat, když převlékají kůži a jejich kokony je třeba rozmotat. Výroba hedvábí byla známa pouze v Číně až do 6. století n.l. Je jasné - již

---

¹¹ John F. FAIRBANK; *Dějiny Číny*; Nakladatelství Lidové noviny; 1998; strana 38

vzhledem k rozloze Číny, že neolitický vývoj probíhal ve vícero centrech, s mnoha regionálními subkulturami. Doba bronzová 2200 - 500 př.n.l. zastihla již jako hustě zalidněnou zemi a na dolním toku Žluté řeky vzniká první ze Tří dynastií - dynastie Sia 2200 -1750 př.n.l. Následuje dynastie Šang 1750 - 1040 př.n.l. a dynastie Čou 1100 - 256 př.n.l. Všechny dynastie vládly rozlehlým územím, které neustále rozšiřovaly. Toto rozšiřování umožňovaly zprvu bronzové zbraně, později přibýly i válečné vozy. Na obsazených územích byla postavena nová města. Také místní vesnické obyvatelstvo se stávalo spolu s nově příchozími součástí nového vazalského území - státu. Lidé, kteří žili na dobytých územích, nebyli pobiti nebo vyhnáni a zotročeni, ale asimilováni a stávali se z nich Číňané.¹² Původně rodový systém, v čele s patriarchou, se prostřednictvím sňatků propojoval s jinými rody, až vznikl propracovaný systém hierarchizovaných společenských vztahů. Vládcové dynastií Sia i Šang stvrzovali své právo vládnout pomocí šamanských obřadů, během nichž vcházeli ve styk s duchy předků. Ti byli chápáni jako duchové sídlící ve světě mrtvých a byli schopni zprostředkovat spojení s nadpřirozenými silami.¹³ Jejich status v rodině se neztrácel ani po smrti. Pomocí kultu předků, si místní vládci zajišťovali legitimitu moci. Již z období Šang se zachovaly písemné záznamy, ve kterých jsou dodnes užívané znaky. Toto písmo sloužilo pro potřeby panovníka - tedy státu. Písmo se používalo při historických záznamech - budoucí pokolení musí vědět proč je nutno uctívat předky! Z tohoto období se také zachovalo obrovské množství tzv. „dračích“ kostí. Jedná se o části želvích krunýřů a lopatkové kosti hovězího dobytka. Dračí kosti byly popsány věštebnými znaky a díky zaznamenaným otázkám a odpovědím na ně, máme přesnou představu o Šangské společnosti. Byla to společnost hierarchizovaná. Aristokraté lovili pro zábavu, pořádali různé ceremonie a obřady, měli písaře a řemeslníky. Formou

---

¹² Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 9

¹³ Anne CHENG; *Dějiny čínského myšlení*; Dharmagaia; Praha; 2006; strana 26

ritualizovaných obřadů prokazovali úctu předkům. V královských pohřebištích byly nalezeny drahé předměty a lidské i zvířecí oběti.

Na výše zmíněných „dračích“ kostech se našla také jména více než tisíce měst. Se vznikem dynastie Čou, respektive s jejím vítězstvím nad dynastií Šang, roku 1040 př.n.l. a připojením jejího území, vzniká s definitivní platností Čínský stát. Čouové svoje právo vládnout, postavili také na mandátu Nebes. Nebesa (*Tchien*) - jakési neosobní, univerzální božstvo jim udělilo právo vládnout (*tchien-ming*).¹⁴ I když bylo nadále využíváno rodové právo, rozloha země vzrostla a počet jejich obyvatel byl tak velký, že právě učení o mandátu Nebes pomáhalo udržet vládnoucí rody u moci. Tato filosofie stanovila pro držitele moci důležitá morální kritéria, vládci se zodpovídali vyšší mravní autoritě- oněm Nebesům. Vládli tedy nejen díky tomu, že byli urození, ale i proto že se po morální stránce považovali za lepší. Toto učení o mandátu Nebes, zdůvodňovalo také případnou změnu vládců tím, že se nevhodným jednáním o svůj mandát připravili. „Prastará neolitická mytologická představa, že život lidí je v úzké souvislosti s životem přírody a že porušování řádu společenských věcí lidmi má za následek poruchu řádu přírodního, se vyjadřovala ve všeobecně přijímaném stanovisku, že vládne-li vládce - špatně – tj. mimo jiné nelidsky, příliš vykořisťovatelsky apod. – přivádí to na všecken lid přírodní pohromu a vzniká oprávnění vládce, resp. celý vládnoucí rod, dynastii svrhnout i násilím.“¹⁵

Vládnoucí dynastie zároveň představovala nejvyšší kněžstvo kultu předků, měla rozhodující moc ve věcech trestů a organizovala veřejné práce. Stav Číny v době Konfucia a vzniku taoismu byl tedy následující: Čína byla rozsáhlá země, s velkým množstvím obyvatel. Byla již tak velká, že centrální moc byla oslabena a existovalo zde množství různě velkých států, které mezi sebou vedly časté války. Obyvatelé těchto států jsou převážně Číňané. Používalo se zde jedno písmo a vládnoucí vrstvy měly

---

¹⁴ John F. FAIRBANK; *Dějiny Číny*; Nakladatelství Lidové noviny; 1998; strana 49

¹⁵ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 10

původně jednotné kořeny. V náboženství doznával původní šamanismus a kult předků se změnil, na více či méně společensko-kulturní povinnost. Vytratil se smysl pro nábožnost, náboženství se nemuselo bourat a to znamenalo filosofii. Filosofie se náboženstvím nezabývala, zabývala se problémy společenského života i jedince. Řešila problémy společenské a politické teorie.

Vládnoucí třída byla závislá zejména na zemědělství a jejich produktech. Obyvatelé byli tedy převážně zemědělci. „ Neolitičtí a bronzoví zemědělci cítili živě vztah k zemi a ke koloběhu ročních období a budovali na tom složité představy.“¹⁶ Zemědělské oblasti byly velmi hustě osídleny. Umožňovalo to a paradoxně i vyžadovalo pěstování rýže. Ta potřebuje velké množství lidské práce. Musí se napřed vypěstovat sazenice, tyto se rozsazují na zavodněná, pohnojená a pooraná pole. Všechny tyto činnosti se v příznivých oblastech opakují třikrát ročně. Výnosy rýže jsou velké a tak na obživu rodiny postačí poměrně malá plocha. Vesnice nebývají daleko od sebe. V souladu se zmíněnými fakty je pochopitelné, že za nejdůležitější povolání Číňané považovali rolnictví. Opakem tomu bylo žoldněství a obchodování. Tato zaměstnání byla na společenském žebříčku na nejnižší úrovni. Je tomu patrně proto, že Čína přímo nesousedí a to ani na moři s žádným obchodním partnerem. Pro obchodování zde nejsou vhodné podmínky.

Díky tradicionalismu byl dáván důraz na historii. Patriarchální rodina potlačovala individualitu a iniciativu. Vedla k uniformnosti a ukázněnosti.¹⁷

V čínské rodině je otec tradičně nejvyšším vládcem. To se projevuje tím, že má kontrolu nad rodinným majetkem a je své rodině jakýmsi absolutním vládcem. Synové mu jsou povinni oddaností. Postavení žen je velmi bídné. Manželka musí strpět eventuelní příchod vedlejších žen a konkubín, Může být zapuzena, nemá téměř žádná práva a je bez jakéhokoliv vzdělání. V širší rodině jsou poměrně složité vazby na další

---

¹⁶ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 9

¹⁷ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 10

příbuzné, mezi které patří i poměrně vzdálení členové rodiny. Ve společnosti existují jen společenští myslitelé. Je pro ně charakteristická hlubinná komunikace s lidovou moudrostí a starostí.

Rozdíl mezi starověkou Čínou a tehdejší Evropou byly a jsou dodnes v mnoha oblastech obrovské. Evropská kulturní centra té doby leží u Středozemního moře na křižovatkách obchodních a vojenských cest. Středozemní moře nerozděluje, ale naopak spojuje mnoho různých kultur. Historie se zde prudce mění. Nové národy přicházejí a přinášejí si sebou svá božstva a kulturní tradice. V krátkém časovém období vznikají nové říše. Obchod je zde na vysoké úrovni. Nejvyspělejší město této doby byly Athény.¹⁸ Athéňané byli pyšní na to, že nemusí pracovat v zemědělství, protože jsou natolik schopní a bohatí, že si mohou jakékoliv výrobky tedy i potraviny kupovat. Čínský člověk by tomuto postoji nerozuměl a nejspíš by jimi za to pohrdal. A můžeme s čistým svědomím říci, že by toto pohrdání bylo zřejmě oboustranné. Všechny změny byly západními civilizacemi podporovány. Bylo tomu tak tím, že se snažily vyniknout nad ostatními civilizacemi a udržet se tak životaschopní. A nejlépe stát se rozhodující, vedoucí silou. V Číně tomu tak nebylo. Jakékoliv inovace byly odsuzovány (i když čínská civilizace byla v určitém ohledu mnohem vyspělejší než ta západní), snad tomu bylo proto, že neměli žádnou velkou konkurenci. A tedy ani žádný pocit bytostného ohrožení, který by je hnal kupředu.

---

¹⁸ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 9

4 Konfucianismus

V této kapitole se budu zabývat Mistrovou životní poutí, abychom si dokázali představit tvůrce konfuciánského myšlení. Potom se budu v krátkosti věnovat celé této filosofii a nakonec podrobně etické myšlence.

4.1 Mistr Kchung

„Konfucius (Kchung-c', přičemž »c'«, obligátně připojované ke jménům filosofů, je prostě »mistr«) se narodil v málo významném, ale kulturně vysoko stojícím státě Lu přibližně r. 551 př.n.l. a zemřel asi r. 479 př.n.l. (byl tedy současníkem Buddhovým a Pythagorovým).“¹⁹ Tehdejší vládnoucí dynastie Čou nedokázala udržet jednotu země a tímto se stalo, že se Čína rozpadla na větší množství různě velkých státek. Stát Lu byl jen jedním z nich. Jméno Konfucius, které používáme my, je zlatinštěnou formou čínského Kchung fu-c', kterou zavedli jezuitští misionáři přibližně v 16. století. Konfucius se s největší pravděpodobností narodil do zchudlé aristokratické rodiny. Tato rodina naštěstí patřila do společenské vrstvy, která byla tehdy na vzestupu. Příslušníci této vrstvy se díky svým kompetencím (tedy díky vzdělanosti) prosazovali v různých oblastech. Nakonec se z nich vytvořila známá kategorie čínských vzdělanců – úředníků. Díky svému původu, se mu tedy dostalo vzdělání již od raného věku. Jako poměrně mladý zastával Konfucius různá méně významná úřednická místa. Jeho nejvyšší úřednicko-politická funkce byla ta, že se stal správcem jednoho menšího města. Ale nikdy výrazně nezasáhl do vládnoucích poměrů. Údajně pro rozpory - jak s vlastním přesvědčením - tak i pro nesouhlas se způsobem vládnutí odešel ze své země a putoval po okolních státech. Tyto země mezi sebou často bojovaly o suverenitu. Konfuciovi se tato situace nelíbila. Proto si přál návrat k dávné minulosti, k jednotné zemi pod jednotnou vládou. V době svého putování, nabízel panovníkům své znalosti a

---

¹⁹ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 22

rady jak dobře vládnout ve své zemi. Ve svých radách odkazoval především na legendární dynastie, které vládly v Číně před jejím rozpadem. Ušlechtilost a vznešenost těchto dynastií jim měla být příkladem. Jeho rady ovšem nenalezly příznivou odezvu. Na jeho cestách jej doprovázeli jeho žáci, kteří později sehráli důležitou roli v zachování tohoto učení. Přibližně po dvanácti letech se navrací zpět do své rodné Lu s pocitem neúspěchu a zklamání. Zde až do své smrti pokračuje ve svém učení, přičemž počet jeho žáků a následovníků neustále stoupal.

Konfucius byl tedy především učitel. Učení se a sebezdokonalování, považoval za nejdůležitější činnost, kterou bychom měli vykonávat. Již ve svých dvaadvaceti letech, byl považován za uznávaného učitele. Mistr sám podle všeho nic nenapsal a tím se tak v mnohém podobal antickému Sokratovi. *Hovory*, které mu jsou přisuzovány, avšak napsali až jeho žáci. Bylo to s různě dlouhým časovým odstupem, psali o něm zprostředkovaně i žáci jeho žáků. Vše co se dovídáme o samotné osobnosti Konfucia, je tedy velmi zkresleno. Mistr je zde v rámci svého učení zidealizován. Ovšem i tak o něm můžeme říct, že nebyl jen pouhým inovátorem a teoretikem. On skutečně žil svůj ideál vznešenosti a to co vyžadoval od ostatních, také vyžadoval sám od sebe. On sám byl prvním, kdo podle svého učení myslel a žil. Nebo se o to usilovně snažil. Byl tak svým žákům příkladem. Jeho názory na způsoby vládnutí a ctnosti panovníků nebyly za jeho života realizovány a ani jeho žáci se toho nedočkali.

Žádná osobnost neměla takový vliv na život a myšlení v Číně jako on. Je jeden z prvních, který odmítá pasivitu a neuvědomělé přejímání zvyků. Chce individuální přemýšlení a osobní rozhodování o všech problémech, které zasahují jak jedince, tak i společnost. Je nejuctívanější postavou čínské historie a jsou mu přisuzovány takové tituly jako Mudrc všech věků nebo První učitel.²⁰

---

²⁰ Thomas HOUBLER; *Konfucianismus*; Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997; strana 9

Text, tedy písemná forma, ze které konfucianství vychází, se jmenuje *Hovory* (*Lun-jü*) a jeho autorství bývá připisováno již dříve zmíněnému Konfuciovi. Je to soubor myšlenek a názorů, etický a filosofický kodex, návod na správný pozemský život a jeden z pilířů čínské civilizace. Ovlivnil nejen Číňany, ale i národy, které byly touto zemí ovlivněny. A to území dnešního Vietnamu, oba korejské státy, Japonsko a Singapur.

Z určité části je to spíše biografická sbírka o tomto mysliteli. Nejčastěji jsou jeho názory podávány podobně jako v antice formou dialogu, kdy většinou promlouvá se svými žáky, kterých je v knize vyjmenováno na dvaadvacet. Jak jsem již napsala, není to autentická kniha, ale nejspíše napsána až druhou generací, tedy žáky žáků. První, definitivní písemná podoba, vznikla pravděpodobně kolem roku 400 př.n.l., avšak konečná verze je asi o pět set let mladší.²¹ *Hovory* mají dvaadvacet kapitol. Ale protože to je kniha spousty významů, symbolik, není tedy divu, že i když se ji mladí učenci učili z paměti, postupem času se k ní neustále vraceli a dalo by se říci, že čím dál tím většími životními zkušenostmi nabývali i lepšího pochopení této knihy. Tato mnohovýznamnost je dána i tím, že obsahová šíře čínských znaků, dává čtenáři na vůli mezi mnoha významy.²²

4.2 Konfucianské myšlení a etika

„V Číně od dynastie Chan (tedy cca až 300 let po Konfuciově smrti) se konfucianismus stal státní filosofií (v různých variantách) a určoval profil čínské společnosti více než co jiného po více než dva tisíce let.“²³ Muži vychovávaní v duchu tohoto učení, se stali základem, nebo spíše samotnou státní správou Číny a to až do vzniku komunistické Číny. Jeho přínos je ještě větší v tom, že jako první přišel

---

²¹ KONFUCIUS; *Rozpravy: hovory a komentáře*; Praha: Mladá fronta; 1995; strana 16-17

²² LAO-C'; *Tao-te-ťing*; Praha: DharmaGaia; 2003; strana 6

²³ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 22

s všeobecně platným etickým pojetím člověka. Řešil vztahy v rodině, mezi lidmi a také vztah člověk - stát.

Konfucius vkládá veškerou naději v lidi, dává jim tak i veškerou odpovědnost za jejich jednání. Uvažuje o člověku, jen ve vztahu mezi dvěma jednotlivci. Dává akcent na výchovu, vzdělanost, na ideál ušlechtilého – vznešeného člověka. Chce, aby se každý muž stal tímto člověkem. Ušlechtilý je, dle něj, ten s největším počtem mravních kvalit. Vrcholem vzájemnosti by byl uspořádaný stát, ve kterém by byly uspořádané vztahy a to na všech úrovních. Jeho odpůrci - Mohisté mu vytýkali, že člověku odpírání šanci aktivně se změnit, formovat svůj život. Filosofické názory, které vyšly v hovorech, jsou jeho nástupci aktivně praktikovány. Je v nich soubor moudrostí, názorů a konkrétních návodů, jak se za dané situace správně chovat. Obrací se v nich k celému člověku, než jen k jeho rozumu. Čínské filosofické nazírání na svět a to, jak se lidé mají k sobě chovat, vznikalo před velkým sjednocením. Poté kontinuálně pokračovalo až do 20 stol.n.l.

Konfucianismus prezentuje především mírný, humánní přístup. Formuluje zásady, které by měl každý, tedy i vládci, dodržovat. Pro konfuciánce, jsou tato pravidla zároveň odrazem kosmického řádu. Směřují k rovnováze, harmonii a tedy k dokonalosti. Urozený je ten, kdo se vyznačuje těmito nejvyššími vlastnostmi. Ale této ideální dokonalosti, dosáhne jen málokdo a to si uvědomoval i sám mistr. Proto se musíme neustále sebezdokonalovat, vzdělávat a pomáhat ostatním. Ideál dobrého člověka: „Pevný, rozhodný, málomluvný – takový člověk je blízky Dobru.“²⁴ Ideálem je klid, vyrovnanost se světem, odpoutanost od drobných starostí a pevná osobnost zušlechtnutá kulturou. Dokonalý člověk dovede zachovat rovnováhu mezi překultivovanou zženštilostí a drsným barbarstvím. Zvláště vhodným povahovým rysem je skromnost. „Mistrovy sentence se nesnaží o nic více, ale ani o nic méně, než o

---

²⁴ KONFUCIUS; *Rozpravy: hovory a komentáře*; Praha: Mladá fronta; 1995;XIII. 27

vytváření slušné a opravdu důstojné existence všech lidí na tomto světě.“ Je ovšem samozřejmé, že tato společnost byla důsledně diferencovaná. Každý jedinec v ní má své - dalo by se říci - předem stanovené místo.

Základní pojmy, které konfucianství ve svém učení používalo, jsou: Nebesa (*tchien*), kult předků, humánnost (*žen*), ušlechtilý člověk (*t'ün-c*). Z učení o Nebesích, které je převzaté již z dřívějšího myšlení, se uchytila myšlenka o mandátu Nebes (*tchien ming*), o kterém jsem se již zmiňovala. Je to o pověření z Nebes panovnického rodu k tomu, aby mohl vládnout nad svou zemí. Panovníci v Číně stáli nad lidem a nad zákony, mandát Nebes dával panovníkovi legitimitu vládnout. Tím bylo stanoveno, že co je panovníkovou vůlí, to je i vůlí Nebes. Vládcí byl přisuzován titul syn Nebes (*Tchien-c*). Jelikož v Číně neexistovala žádná druhotná moc, (myšleno něco jako církve, která by určovala a dodržovala morální hodnoty), bylo učení o mandátu Nebes také jakousi morální pojistkou. Nejdůležitější pro držitele tohoto mandátu bylo zaručit blahobyt a hájit zájmy svých poddaných. A pokud to nedokázal, ztrácel nárok na titul syna Nebes a na jeho místo mohl nastoupit jiný ušlechtilejší muž, který lépe naplňoval vůli Nebes. Nebesa ukazovala svoji nespokojenost s nevhodným panovníkem pomocí přírodních sil. Takže případný hladomor, zemětřesení nebo jiná přírodní katastrofa mohla být znamením lidu, že Nebesa jsou nespokojena a panovník ztrácí jimi udělený titul.

Konfucianismus obecně vychází z tvrzení, že člověk je od své přirozenosti dobrý a původcem všeho zla je nevědomost²⁵. S tímto je spojován i pojem humánnost (*žen*). Tato je brána především jako mravní dokonalost. Humánnost je naučitelná a je potřebné ji pěstovat a kultivovat. Zásadou je „nečinit nikomu nic, co nechci, aby činili mě“ (zásada zvaná *šu*)²⁶. *Žen* v sobě obsahuje obecně platné mravní kvality. A to je poctivost, spravedlnost, upřímnost, vytrvalost, nezištnost a statečnost. Vede to až

---

²⁵ *Základy asijských náboženství*; II. Díl; Praha: Univerzita Karlova; 2005; strana 75

²⁶ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 26

k takovému vyhocení, že ušlechtilý muž raději spáchá sebevraždu, než aby porušil mravní zásady. Ušlechtilý muž nehledí na osobní úspěch. Při výkonu své funkce, hledí na prospěch celé společnosti a za všech okolností se snaží chovat spravedlivě. Má pomáhat spravovat stát a veškeré vzdělávání má sloužit ke státní prosperitě. Také musí pečlivě dodržovat rituální obřady. Konfuciova myšlenka byla nejspíš tato: pokud se podaří „vychovat“ co nejvíce urozených mužů, zároveň se tím změní situace ve státní správě a díky tomu se zabezpečí jistoty v zemi. Další důležitou myšlenkou byla idea společenské harmonie. Vyjadřoval ji tím, že každý by měl vědět, kde je jeho místo a v čem spočívá jeho úloha. Nazval to jako „náprava jmen“ (*čeng ming*).²⁷ Otec je otcem a syn je synem, a když se tím budeme řídit, bude panovat harmonie. I díky tomuto názoru se vytvořila v Číně silná vazba v rodinách a potřeba projevovat uctivost. V tomto vzoru rodiny jde také jasně vidět, jak byla vyžadována tato uctivost ve vlastním státě. Rodinná harmonie má probíhat následujícím způsobem. Syn je povinen prokazovat úctu otci, mladší bratr staršímu. Manželka zase manželvi. Povinností otce je, aby byl pro všechny dokonalým vzorem. Takto podobně má být chápán vztah mezi poddanými a panovníkem. Podle stejného vzoru mají také fungovat i instituce a díky harmonii tak budou doopravdy plnit to, k čemu byly vytvořeny. Upozorňuje, že když tomu tak nebude, hrozí v zemi rozvrat. V konfuciánském učení, panuje také velmi vysoké mínění o přátelství. Z pravidel, která jsme si předtím nastínili (kdo je komu povinen úctou) je jediný vztah, který má výjimku. Je to přátelství, které má být naprosto nezištné v obou stranách.

---

²⁷ Thomas HOUBLER; *Konfucianismus*; Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997; strana 32

5 Taoismus

Další významné učení je taoismus. V této kapitole popíšu, jaký je pohled na život a na chápání světa taoistů. Nejdříve se pokusím napsat, kdo za těmito myšlenkami stojí. Poté se zaměřím konkrétněji na hlavní témata a etiku.

5.1 *Mytický Lao-c' a jeho Tao-te-t'ing*

Tato kapitola se bude zabývat myšlenkovými počátky taoismu – tedy nejslavnější knihou a jejím autorem. „Narozdíl od mnoha jiných náboženství, taoismus nemá žádného zakladatele, ani jinou ústřední postavu, jako byli Ježíš, Buddha, Mohammed či Konfucius. Má ovšem mnoho mistrů. Velcí taoističtí mistři učili taoismu, psali o taoismu nebo sepisovali komentáře ke knihám jiných mistrů.“²⁸ I když tedy není zcela jasná zakládající osoba můžeme přibližně datovat jeho vznik. Podle tohoto zjišťujeme, že taoismus jako myšlenkový systém, vznikl kolem šestého století před naším letopočtem. Ale taoistické kořeny jsou mnohem starší a můžeme si bez obav myslet, že jsou stejně staré jako nejstarší čínské mýty a legendy.

Paradoxně, i když taoismus nemá své zakladatele, v literatuře se uvádí jako tvůrce mistr Lao-c'. Přičemž není nikde věrohodný doklad o tom, zdali skutečně žil. V nejstarších čínských literárních památkách jsou o něm zmínky a díky tomu, tedy bývá za tvůrce označován. V současnosti se badatelé spíše přiklání k názoru, že patřil mezi ty mudrce, kteří tento směr vytvářeli. Vlastní jméno mistra Lao-c'a bylo údajně Li Era a podle tradice vykonával úřad archiváře v královském paláci. Jméno Lao-c' je tedy jenom titul, který znamená „Starý mistr“. Přízvisko „starý“ ovšem nemůžeme brát jako nějaké hanlivé označení, obvykle tak byli pojmenováváni legendární až pololegendární mudrci. Lao-c' byl uznávaný jako učitel a mudrc, protože „c“ připojené k jeho jménu poukazuje na jeho moudrost.²⁹ Ví se, že byl starším současníkem Konfucia. O jeho

---

²⁸ Paula R. HARTZOVÁ; *Taoismus*; Praha: Lidové noviny; 1996; strana 11

²⁹ Priya HEMENWAY; *Moudrost východu*; Praha: Slovart; 2007; strana 70

osobním životě se, ale ve skutečnosti mnoho neví. Veškeré informace o něm jsou pouze zprostředkované, obvykle s odstupem několika staletí a jsou tedy mytizované a zidealizované. Můžeme se o něm dočíst, že to byl moudrý muž a lidé si k němu chodili pro rady jak náboženského tak politického stylu. Podle jeho učení je člověk od narození dobrý a nepotřebuje žádného dalšího vzdělávání. O této problematice říká: „Vím, že ptáci dovedou létat, ryby plavat a zvířata běhat. Na ty, co běhají, můžeme naličit pasti, na ty, co plavou, nastražit sítě a na ty, co létají, můžeme vystřelit šíp. Ale draci! Nikdy se nedozvím, jakým způsobem se na větru a oblacích vznesou do oblak. Dnes jsem viděl Lao-c' a. To je ale drak!“³⁰ Tyto slova měl pronést Konfucius po setkání s mistrem Lao'cem. Toto setkání není nijak věrohodně doloženo a je tedy nepravděpodobné, že k němu někdy došlo. Spíše je to tajné přání pozdějších myslitelů, ve kterém se projevuje jejich touha vědět, co by si tihle dva největší myslitelé své doby mohli říci.

O nic méně mystické je sepsání základního textu *Tao-te-tingu*. „Po dlouhém a zdravém životě se Lao-c' ve věku 160 let rozhodl uchýlit na dožití do hor. Usedl na hřbet vodního buvola, opustil své přátele a odjel. Když přijel do průsmyku Han-ku, který vede na západ do Tibetu, potkal se se strážcem průsmyku, mužem jménem Jin Hsi. Strážce se právě probudil ze snu, v němž se objevil Lao-c'. Zesmutněl, když slyšel, že Starý mistr odchází, protože stejně jako mnoho jeho krajanů Lao-c' miloval a vážil si ho a jeho odchod ho zamrzl. Požádal mistra, aby se na krátkou chvíli zastavil na vrcholu hory a sepsal podstatu svého učení. Tak by on a další následovníci měli něco, k čemu by se mohli obracet, až zapomenou cestu. Lao-c' e souhlasil a odešel na tři dny. Vrátil se s tenkým svazkem složeným z pěti tisíc znaků. Když Lao-c' knihu dokončil, odešel na západ. Nevíme, kdy a kde zemřel.“³¹ Samozřejmě, že i toto vysvětlení je třeba brát s rezervou. Zajímavé je pro nás spíše to, jak si všechno dokázali až pohádkově zidealizovat.

---

³⁰ Paula R. HARTZOVÁ; *Taoismus*; Praha: Lidové noviny; 1996; strana 23

³¹ Priya HEMENWAY; *Moudrost východu*; Praha: Slovart; 2007; strana 71-72

Tímto způsobem měla vzniknout kniha, kterou známe jako *Tao-te-ťing*. Sami taoisté se nepokoušeli své učení aktivně šířit, nemůžeme o nich říci, že by byli misionáři. Byli spíše poutníci a cestovatelé. *Ťing* znamená „posvátná kniha“ nebo „morální kánon“. Jelikož jsou čínské znaky velmi rozmanité a mnohdy vyjadřují spíše symboliku nelze název díla přeložit doslovně a jednoznačně. Nejčastěji najdeme *Knihu o Tao a ctnosti*. Toto dílo se také označovalo po svém autorovi *Lao-c'*.

Tao-te-ťing obsahuje osmdesát jedna básní. Pravděpodobně to nebylo dílo jednoho autora, ale spíše sborníkem tehdejších myslitelů. Toto dílo také nebylo napsáno během krátkého časového úseku. *Tao-te-ťing* byl nejspíše sepsán do podoby, kterou známe my, ve čtvrtém století před naším letopočtem. Což znamená asi dvě stě let po Lao-c'ově smrti. Přesto se tradičně připisuje autorství tomuto mysliteli. Básně jsou sepsané sevřeným stylem, málo slovy. Mnoho básní je věnováno vládcům, ve kterých jim autor radí jak správně vládnout. Na první pohled se může zdát, že si básně samy sobě odporují, ale musíme brát v úvahu různost myšlení a symbolů. Kniha je rozdělena do dvou částí, kdy ta první podává základní filosofické poučky a v druhé části je jejich aplikace v praxi. Většina kapitol v druhém díle se týká otázek společenských a soustřeďuje se na konkrétní otázky lidského společenství.³² Celé dílo je psané v obecné rovině a jsou v něm všechny základní teze taoismu.

5.2 Hlavní myšlenky taoismu a jeho etika

Taoismus začal své působení jako filosofie a s časem z něho vzniklo taoistické náboženství. V některých obdobích čínských dějin bylo oficiálně ve vážnosti a naopak v jiných byl potlačován.³³ Můžeme říci, že původní podoba nebyla jen náboženská či filosofická, ale až celý životní postoj dělal taoistu taoistou.

---

³² LAO-C'; *Tao-te-ťing*; Praha: DharmaGaia; 2003; strana 13

³³ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 62

Tao - jeden ze základních pojmů filosofie taoismu nám dává přímo název. Co znamená termín *tao* je dnes již známý pojem. Touto „cestou“ se nejjednodušeji rozumí, že taoisté hledají cestu k přirozenosti člověka. Označuje se za věčný, všeobjímající a všudypřítomný zdroj všeho bytí. Ačkoliv je příčinou všeho bytí bývá označován jako nebytí nebo velká prázdnota. Je neuchopitelné, vymykající se všem definicím a představám. Je bez původu a zároveň kořenem všech věcí. Nemá žádnou vůli ani žádný vztah ke světu. Projevuje se nepřímo v přirozeném světě. „Taoisté chápou přírodní cykly a neustále proměny v přírodním světě jako pozemské projevy velké univerzální síly. Tuto neviditelnou sílu nazývají Tao.“³⁴ Je to také život s přírodou a podle přírody. Někteří zase chápou *tao* jako něco co existovalo ještě před vesmírem a teď řídí svět a vše, co se v něm děje. A také nejdůležitějším cílem člověka je dosažení harmonie s *taoem*. Také se *tao* nedá vyjádřit slovy. Mistři nám mohou ukázat jenom cestu a je jen na nás jak si ji najdeme.

Toto učení nezabíhá jen do filosofického či náboženského myšlení. Je propojené i s lidským tělem. Je pro ně zcela jasné, že když nebudeme v mít harmonii své tělo tak ani naše mysl nemůže být v souladu s Vesmírem. Můžeme to tedy chápat tak, že tělo anebo člověk ve své celistvosti je mikrokosmem v makrokosmu. Zdravé tělo je tedy důležitým základem pro dobrou mysl. Proto se zároveň s touto naukou vyvíjelo lékařství. Málo kdo si uvědomí, že akupunkturu používali taoističtí mistři po tisíciletí. Tito mistři se zabývali také významem zdravé výživy. Z tohoto doporučovali prostou, vyváženou stravu aby si tělo udrželo zdraví a nakonec i dlouhý život. Nic nezakazovali, pouze doporučovali vyhýbat se potravinám, které škodí. Ovšem nejenom výživa je důležitá pro naše tělo. Důležitou myšlenkou taoismu je i tělesné cvičení. Podle legendy se původně snažili napodobit pohyby zvířat a ptáků, aby se tímto více přiblížili k přirozenému stavu. Toto cvičení bývá označováno jako *tchaj-ti*, a většinou využívá

---

³⁴ Paula R. HARTZOVÁ; *Taoismus*; Praha: Lidové noviny; 1996; strana 10

dech. Dech je pro taoisty také velmi důležitý. Dech je nezbytný pro lidský život a tak i pro naše zdraví, které má dopomoci k uvolnění napětí. Stejně jako meditace, která má sloužit k dosažení větší harmonie. A čas strávený v meditaci tímto prodlužuje život.³⁵

Tao nemůžeme chápat jako nějakého boha či tvůrce. Z dalších základních tvrzení, které můžeme najít je teorie nečinění – *wu-vej*. *Tao* působí především tímto nekonáním. Díky tomu, že každá akce vytváří reakci, je pro nás nejlepší nezasahovat. Jednat bez zasahování do přirozeného chodu věcí. Reaguje tímto na situace, které mohli v budoucnu nastat a to například ohledně plenění a tyraní. Síla se vždy obrací proti sobě. Taoisté jsou také proti jakémukoliv násilí, válce a boji. Násilí lze dle jejich mínění použít jedině v sebeobraně, a když je to naprosto nevyhnutelné. Znamená to taky dosažení vnitřního klidu, zanechání myšlenek a činností vnějšího světa a díky tomu k nám může lépe přistoupit *tao*. Jednoduše řečeno: konat *wu-vej* znamená konat přirozeně *tao*.

Dalším projevem zásad taoismu je známé *jin-jang*. Toto je také projevem principu *tao* a znamená to, že každá z jeho dvou složek v sobě současně obsahuje zárodek svého protějšku, je s ním tedy nerozlučně spjat. Zároveň taky platí, že *jin* a *jang* jsou protiklady.³⁶ *Jang* je většinou považovaný za mužský prvek, slunečný a také můžeme označit, že konfucianismus je silně *jangovou* tradicí ovlivňován. Naopak taoisté směřují spíše k *jin*. *Jin* je ženský princip, temný a taoisté takto velmi rádi používali přirovnání k vodě. Místo plavání proti proudu řeky, je vhodnější se tímto proudem nechat unášet. Ukazují, že i slabší může přemoci silného a poddajný pevného. Tato myšlenka je důležitá právě při návratu k přirozenosti, kdy předpokládají, že ve své původní přirozenosti – před vznikem společenství, jsme nebyli nijak agresivní.

Toto učení nám ukazuje zejména individuální cestu pro návrat k *tao*. Tato cesta není společenskou záležitostí, ale pouze individuální. Tedy sociálnost je brána až

---

³⁵ Paula R. HARTZOVÁ; *Taoismus*; Praha: Lidové noviny; 1996; strana 12-13-14

³⁶ *Základy asijských náboženství*; II. Díl; Praha: Univerzita Karlova; 2005; strana 41

v druhotném spojení, s tím jestli pomáhá naší cestě či naopak. A tak tedy nebylo nic neobvyklého, že vyznavači této cesty leckdy opouštěli své rodiny a postavení, aby nastoupili k životu uzavřenému v taoistických kláštorech a odloučení. I když se tedy zdá, že taoisté byli asociální, zároveň považovali za důležitou rovnost lidí mezi sebou. Podle jejich úvah si je každá živá bytost rovna. A to stejné platí i mezi lidmi. Ke každému člověku bychom se měli chovat tak, jako by byl členem naší rodiny.

Není nezajímavé, že etika pro taoistu nemá žádný význam. Je to jen další lidská činnost, která nás připoutává k tomuto životu. Ale pravý taoista se snaží od něj odpoutat. Přesto je do určité míry etické. Jednoduše řečeno: čím méně člověk přijímá věci z tohoto světa, tím méně je na tomto světě vázán a dokáže si zachovat svoji přírodní původnost. Díky tomuto může plněji a dokonaleji žít.³⁷ A vrcholem toho všeho je splynutí s přírodou.

---

³⁷ LAO-C'; *Tao-te-ting*; Praha: DharmaGaia; 2003; strana 18

6 Srovnání etiky konfucianismu a taoismu

Obě učení se sice vyvíjela ve stejné době (koexistovala spolu téměř přes 2500 let a to je jen přibližný odhad), ale přesto jsou v mnohém naprosto jiná – tak odlišující. V této kapitole se budu snažit ukázat, v čem a jak moc si odporují, ale také jak moc si jsou eticky podobná.

Konfucianismus je ve své podstatě a výsledné formě uzavřenou, přesně vyměřenou filosofickou, politickou a náboženskou doktrínou. Chce uspořádat svět a vztahy lidí v něm, podle určité, předem stanovené hierarchie, která je, podle tohoto učení, odrazem odvěkého - Nebesy daného řádu. Má snahu vše přesně učit, stanovit, vymezit. Konfucianismus je tedy převážně antropologický. Jeho protipól je právě taoismus, ve kterém se projevují i ontologické otázky. Taoismus tedy odmítá jakoukoliv uzavřenost, neschopnost změny a pevný - kodifikovaný systém. Uznává pouze „tao“ s jeho ustavičným tokem, nepřetržitou proměnou. Ač tato učení stojí filosoficky proti sobě, eticky se shodují. Obě se soustřeďují na člověka a cílem obou je jeho maximální rozvinutí, dokonalost, nebo spíše cesta k ní. Způsoby jak ji dosáhnout jsou ovšem jiné. Etika zde nikdy nebyla závislá na nadpřirozenu, ale na přirozenosti člověka³⁸. Lidé, kteří se řídí těmito naukami, tak činí na základě vlastního rozhodnutí. Není zde žádné přání bohů, či jiné vyšší moci aby tak činili! Samotná písemná forma těchto učení je rozlišná. Všechno u Konfucia je konkrétní, nic není absolutní, vše je stanoveno, všechno je vázané a vztahem podmíněné.

„Taoistická filosofie je protikladem konfuciánského zájmu o morálku a společenské blaho. Zdůrazňuje svobodu jednotlivce a dodává odvalu svým stoupencům, aby byli „sami sebou“. Lidé jsou součástí přírody a ta je tím, čím je – může být jen deformovaná snahou zavedení správných a nesprávných forem.“³⁹

---

³⁸ LAO-C'; *Tao-te-ting*; Praha : DharmaGaia; 2003; strana 23

³⁹ Paula R. HARTZOVÁ; *Taoismus*; Praha : Lidové noviny; 1996; strana 39

Jakákoliv úporná snaha o dosažení všeho, je jen další formou deformace přirozenosti. Proti konfucianské učenosti - klade taoismus moudrost, které lze, dle něj, dosáhnout daleko spíše vnitřním rozjímáním a meditací, než z venku nabytými vědomostmi. Oproti okázalosti a snaze vyniknout u konfucianisty, je u taoisty skromnost a snaha o absolutní splynutí s přírodou. Je zde tedy vidět naprosto rozdílný přístup k vlastnímu stylu života a ke způsobu vzdělání a sebezdokonalování.

V konfucianství je vzorem ušlechtilý muž, kterým se stává svým racionálním úsilím, učením se, sebevzděláním a dodržováním pravidel. Je zde důležitá postava učitele. Čím více člověk poznává, tím dokonaleji chápe a jedná, tím ctnostněji žije. Sebezdokonalování je závislé na hloubce a šíři nabytých vědomostí. V taoismu je také ideálem člověk - moudrý muž. Ke své dokonalosti musí jít jinou cestou. Cestou meditací a vlastním přemýšlením. Taoista tedy není žákem, ale spíše meditujícím člověkem. Onou meditací je důkladné zvažování určitého tématu. Čím méně je formován zvenčí, tím méně přijímá z věcí tohoto světa, čím více se od nich dovede oprostit a zachovat si původní prostotu, neporušenost, tím plněji a dokonaleji žije.⁴⁰

Předchozí odstavec vysvětluje, jak a proč obě tato myšlení rozdílně přistupovala ke vzdělání. V další části použiji citace ze základních textů, a to z *Hovory* od Konfucia a *Tao te ťing* od Lao-c' a. V těchto citacích je názorně vidět toto jiné pojetí vzdělávání.

Ukázka z *Rozpravy: hovory a komentáře*⁴¹ – konfucianismus:

II. 15. Pravidl Mistr: Kdo se učí bez pozornosti, je ztracen. Kdo myslí bez učení, je ve velkém nebezpečství.

---

⁴⁰ LAO-C'; *Tao-te-ťing*; Praha : DharmaGaia; 2003; strana 18

⁴¹ KONFUCIUS; *Rozpravy : hovory a komentáře*; Praha : Mladá fronta; 1995

II. 17. Vědění je uznat, když něco víš, že to víš, a když něco nevíš, uznat, že to nevíš.

V. 26. Pravidl mistr: Marně jsem hledal jediného muže schopného vidět svoje chyby a obviňovat sama sebe.

VII. 20. Pravidl mistr: i když jsme jen s třemi lidmi, vždy se mohu od nich něčemu přiučit. Vyberu si dobré vlastnosti, které budu moci napodobit, a špatné, které mě poučí, co u mne vyžaduje nápravu.

XII. 8. Vzdělání je stejně důležité jako podstata a podstata stejně důležitá jako vzdělání.

IX. 22. Pravidl mistr: Mějte v úctě mladé. Jak víte, že jednoho dne nebudou tím, čímž jste nyní vy? Ale dosáhl-li muž čtyřicíti nebo padesáti let a nikdo o něm nic neví, toho jistě už není třeba mít v úctě.

Tyto ukázky nám názorně předvádí jak je důležité učení. Od každého se můžeme učit a něčemu novému se můžeme přiučit i v každé situaci. A to platí i pro nás samotné – i od sebe se můžeme vždy učit.

Ukázka z *Tao te t'ing*⁴² – taoismus:

19. KAPITOLA

Zanechte svatosti,
odhod'te učenost –
a prospěch lidu se zestonásobí!

Zanechte lidumilnosti,
odhod'te spravedlnost –
a lid se vrátí k synovské úctě a lásce!

Zanechte zchytralosti,
odhod'te ziskuchtivost
- a nebude zlodějů ani banditů!

Za těchto tří (věcí) lze soudit,
že to, čemu se říká „vzdělanost“,
samo nestačí.

Hled'te i proto udržet to,

---

⁴² LAO-C'; *Tao-te-t'ing*; Praha : DharmaGaia; 2003

co k vám přináleží:
projevujte prostotu,
uchovávejte neporušenost,
omezujte jednostrannost,
brzděte žádostivost!

22. KAPITOLA

Co je neúplné, dojde k úplnosti.

Co je křivé, bude narovnáno,
co je vyhloubené, bude naplněno,
co je vetché bude obnoveno,
kdo žádá málo, obdrží mnoho,
kdo žádá mnoho, sejde na scestí.

To je, proč moudrý se upíná na jedno

a stává se příkladem světa.

Nevystavuje se na obdiv,

a proto září.

Nepokládá se za dokonalého,

a proto je slaven.

Neprosazuje se,

a proto dochází uznání.

Nevyvyšuje se,

a proto vyniká.

Nebojuje a nesoupeří,

a proto není na světě nikdo,

kdo by se odvážil s ním měřit.

....

48. KAPITOLA

Kdo se soustřeďuje na vzdělávání,

den ze dne si více osvojuje;

kdo se soustřeďuje na tao,

den ze dne se více oprostuje.

Postupným oprostováním

dospíváme nakonec k nejednání.

Nejednáme-li, nezůstává nic,

co by nebylo vykonáno.

Svět lze získat jen trvalým nevměšováním.

Kdo se vměšuje, nikdy nemůže získat svět.

Z těchto ukázek vyplývá jak je důležitá pokora, přirozené jednání a chování. Vlastní rozumové úvahy jsou nejdůležitější – a to hlavně pro svoji přirozenost.

Dalším rozdílným prvkem je přístup k vládě a celkově k vládnutí. Konfucianistický přístup vychází především z morálních kodexů. Vychází z předpokladů, podle kterých větší vzdělanost znamená lepší stát. Vládce v tomto pojetí je otcem všech svých poddaných a oni mu jsou povinováni synovskou úctou a láskou. „V taoismu je důsledně zachováno prvenství práva morálního před legálním, neboť všechna světská zařízení a ustanovení jsou výmyslem člověka, nikoliv přírody; proto taoismus odmítá instituce s jejich „příkazy a zákazy“, odmítá moc a násilí, jakoukoli přehnanost a překotnost, jakékoliv „zasahování“, neboť to vše narušuje přirozený běh, přirozenou míru věcí.“⁴³ Ve všech případech se taoisté staví na stranu lidí a ne vládců⁴⁴

Ukázka z *Rozpravy: hovory a komentáře*⁴⁵ – konfucianismus:

II. 3. Pravidl mistr: Vládni lidem nařízenými, udržuje mezi nimi pořádek tresty, budou od tebe prchat a ztratí veškerou sebeúctu. Vládni jim mravní silou, udržuj mezi nimi pořádek Řádem, a podrží sebeúctu i přijdou k tobě z dobré vůle

---

⁴³ LAO-C'; *Tao-te-ťing*; Praha : DharmaGaia; 2003; strana 20

⁴⁴ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 70

⁴⁵ KONFUCIUS; *Rozpravy : hovory a komentáře*; Praha : Mladá fronta; 1995

II. 20. Jednej s ním důstojně, a bude tě ctít. Miluj své rodiče a buď laskav na své děti, a bude ti oddán. Povyšuj ty, kdož jsou toho hodni, poučuj neschopné. To je nejlepší způsob povzbuzení.

XII. 22. Dobrý vládce miluje lidi. Moudrý vládce zná lid – tím, že pozvedá rovné a staví je nad pokřivené, může narovnat pokřivené.

XIII. 5. Pravidl mistr: Někdo může umět přednášet tři sta Zpěvů; ale obdrží-li místo při vládě a nedovede se uplatnit, nebo jde-li jako vyslanec do cizích krajů a nedovede odpovědět na zvláštní otázky, co je mu to platné, přes to, že zná mnoho?

Při vládnutí je důležité dávat správný morální příklad, kdy vládce vybírá ze svého lidu ty nejlepší, kteří dále působí svým vlastním příkladem.

Ukázka z *Tao te t'ing*⁴⁶ – taoismus:

29. KAPITOLA

Kdokoli se chce zmocnit světa a zacházet s ním,

ten – jak já jsem viděl – ztroskotá.

Neboť svět je posvátná nádoba,

---

⁴⁶ LAO-C'; *Tao-te-t'ing*; Praha : DharmaGaia; 2003

s kterou nelze zacházet.

Kdokoli s ní chce zacházet, zničí ji.

Kdokoli si ji chce přisvojit, ztratí ji.

....

58. KAPITOLA

Je-li vláda mírná a nevtíravá,

lid je prostý a početný.

Je-li vláda ostrá a podezíravá,

lid je lstivý a úskočný.

Štěstí, žel, vyrůstá z neštěstí!

Neštěstí, žel, se skrývá ve štěstí!

Kdo rozpozná jejich krajní meze?

Nemožnost je zastavit?

Tak se opravdovost zvrací v prohnanost,

dobrota se zvrací s šalebnost.

Pobloudilost lidská trvá věru od nepaměti!

Proto moudrý

může být příkrý, aniž ubližuje,

může být ostrý, aniž zraňuje,
může být přímý, aniž omezuje,
může zářit, aniž oslňuje.

Tady jasně vidíme, že neusilují o žádný druh nadvlády nad ostatními. Způsob jejich vládnutí je minimalistický.

Nadále porovnávám pohled na osobní život. Rozdíly mezi vzdělaným mužem a moudrým mužem.

Ukázka z *Rozpravy: hovory a komentáře*⁴⁷ – konfucianismus:

I. 3. Pravidl mistr: Hladká řeč a vtíravé chování jsou zřídka částí Dobra

II. 13. Urozený muž – nejprve sám uskutečňuje, co hlásá, a potom v tom setrvá

II. 14. Pravidl mistr: urozený muž dovede na věci hledět rovně ze všech stran a nemá předsudků. Malý člověk bývá předpojat a vidí věci jen z jedné strany

---

⁴⁷ KONFUCIUS; *Rozpravy : hovory a komentáře*; Praha : Mladá fronta; 1995

III. 21. Co se již stalo, nerozebíráme. Co již běží, neposuzujeme. Co již náleží minulosti, nehaníme

IV. 9. Urozený muž, jenž se stydí za svůj oděv nebo hrubou stravu, není hoden, aby byl slyšen v radě

IV. 10. Urozený muž – kdekoliv spatří právo, postaví se na jeho stranu

IV. 11. Urození lidé mají v srdcích mravní sílu (te), obyčejní lidé lnou k půdě. Urozený muž myslí na zákony, obyčejný na úlevy.

V. 11. Co nechci, aby mi jiní činili, nepřěji si činit jim.

V. 15. Čtyři ctnosti, které náleží k Cestě urozeného muže. V soukromém jednání je zdvořilý, ve službě svým představeným přesný, v přidělech potřeb lidu blahovlnný a v robotách k lidu spravedlivý.

VI. 24. Urozený muž může být zlomen, ale nemůže být ohnut. Může být oklamán, ale nemůže být uveden na scestí.

VIII. 13. Pravidl Mistr: Buďte neochvějně počestní, milujte učení a buďte ochotni zemřít bránice dobrou Cestu.

X. 2. Když rozmlouvá s nižšími hodnostáři, jeho chování je přátelské a vlídné. Když rozmlouvá s vysokými hodnostáři, je zdrženlivý a obřadný. Je-li přítomen vládce, je pln úcty, nikoli však přepjatý.

XV. 20. Pravidl Mistr: „Urozený muž má požadavky na sebe sama; malý muž má požadavky na jiné.“

XV. 29. Pravidl Mistr: Mít chyby a nesnažit se je napravit, to je skutečná chyba.

Zde lze zjistit, že urozenost je pro konfuciánce ukázána v chování, jednání a v myšlení člověka. Nikoliv v momentálním materiálním zabezpečení.

Ukázka z *Tao te ťing*⁴⁸ – taoismus:

3. KAPITOLA

Nevynášejte vznešené –

---

⁴⁸ LAO-C'; *Tao-te-ťing*; Praha : DharmaGaia; 2003

a lidé se nebudou svářit;
nevychvalujte těžko dostupné –
a lidé nebudou krást;
nevystavujte žádoucí –
a lidská srdce nebudou rozjitřena.

Proto: vládne-li moudrý,
vyprazdňuje srdce lidí
a naplňuje jejich mysl;
oslabuje ctižádost lidí
a zpevňuje jejich páteř.

Bez ustání usiluje,
aby lidé byli bez chtivosti a zchytralosti;

stará se,
aby ti, kdož jsou zchytralí,
se neodvážili zasahovat.

Jednáme-li, aniž zasahujeme,

Nic není bez vlády.

7. KAPITOLA

Nebe stále trvá,

země trvale zůstává.

Nebe a země jsou stálé a trvalé,

protože nežijí ze sebe;

proto mohou žít ustavičně.

To je, proč moudrý

opomíjí sebe – a tím se prosazuje

zbavuje se sebe – a tím se zachovává.

Zdaž ne právě tím, že je bez osobních zájmů,

může všechny své zájmy uskutečňovat?

9. KAPITOLA

...

Dovršit dílo,

splnit své poslání

a stáhnou se do ústraní –

toť cesta nebeského tao.

10. KAPITOLA

...

Vytvářet – a nevlastnit,

působit – a nezáviset,

být v čele – a nevládat,
to je, co nazývám tajemnou ctností.

12. KAPITOLA

Změť pěti barev oslepuje oko,
změť pěti tónů ohlušuje ucho,
změť pěti chutí otupuje ústa.

Honba a prudký cval
rozněcují lidská srdce.

Vzácné a drahé věci
zavádějí člověka na scestí.

To je, proč moudrý
je soustředěn na to, co je v jeho nitru,
nikoliv na to, co postřehuje smysly.
Podrží jedno a odmítá druhé.

44. KAPITOLA

Věhlas, nebo tvé já –
co je ti bližší?

Tvé já, nebo bohatství –

co je ti dražší?

Zisk, nebo ztráta –

co je pro tebe zhoubnější?

Přílišná přilnulost

nutně vede k velkým výdajům.

Přílišná hrabivost

nutně vede k těžkým ztrátám.

Víš-li, kdy se spokojit,

uvaruješ se potupy.

Víš-li, kdy ustat,

uvaruješ se pohromy.

Moudrý muž je nenápadný, střídavý, ale zároveň cílevědomý. Vyvaruje se nechtěných emocí a používá rozum to i ve vládnutí. Je uvážlivý a ví kdy přestat. Snaží se své požadavky nepřehánět. A omezuje je na nezbytně nutné množství. Nadměrně nikoho nepovyšuje ani nevyzdvihuje.

Zdůraznění konfuciánské důležitosti rodiny a jejich vztahů. Je zajímavé, že taoismus této stránce nevěnuje žádnou pozornost a nechává to v obecně morální rovině.

Ukázka z *Rozpravy: hovory a komentáře*⁴⁹ – konfucianismus:

I. 6. Pravidl mistr: Povinností jinocha je chovat se dobře doma k rodičům a k starším lidem mimo dům, být opatrný v slibech a přesný v jejich dodržování, být laskavý ke každému a zejména hledat spojení s Dobrem. Zbude-li mu nějaká síla, až toto vše vykoná, necht' se vzdělává.

II. 6. Chovej se tak, aby tvůj otec a tvá matka neměli o tebe jiných obav, než pokud jde o tvoje zdraví

II. 7. Dobrý syn je ten kdo se stará – jeho rodiče mají dostatek jídla a ať mají pocit úcty – jinak je to, jako by se starali o psa a koně

I. 9. Když bude národ ctít mrtvé, bude jeho zdatnost na nejvyšším stupni

Jasná ukázka toho, že pro pilné konfuciánce byl taoismus 'nesmyslné' lenošení.

Poslední zmínkou, která je pro mě velmi zajímavá, je přímá konfrontace těchto názorů. Z dalších citací zjišťujeme jak se vnímali a co si o sobě nejspíš mysleli. I když

---

⁴⁹ KONFUCIUS; *Rozpravy : hovory a komentáře*; Praha : Mladá fronta; 1995

se navzájem ostře kritizovali, konfucianisté přiznávají, že v pokročilém věku až přestaneme být společensky činní, bychom se měli zaměřit na taoismus.⁵⁰

Ukázka z *Rozpravy: hovory a komentáře*⁵¹ – konfucianismus:

XV. 4. Pravil Mistr: K těm, kdož „vládli nečinností“, jistě náležel Šun. Neboť co dělal? Jen se posadil slavnostně tváří přímo k jihu;

a to bylo vše. – nečinnost ideál taoistické vlády, vláda mravní silou, nemusí jednat. Tvář k jihu znamená vladařský postoj.

XV. 30. Pravil Mistr: Jednou jsem strávil celý den bez pokrmu a celou noc beze spánku, abych přemítal. Bylo to zbytečné. Je lépe se učit.

Ukázka z *Tao te t'ing*⁵² – taoismus:

18. KAPITOLA

Kde je opuštěno svrchované tao,
objevuje se lidumilnost a spravedlnost.

---

⁵⁰ Egon BONDY; *Čínská filosofie*; Edice Okno; 1993; strana 15

⁵¹ KONFUCIUS; *Rozpravy : hovory a komentáře*; Praha : Mladá fronta; 1995

⁵² LAO-C'; *Tao-te-t'ing*; Praha : DharmaGaia; 2003

Kde vládne chytrost a obratnost,
objevuje se pokrytectví a klam.
Kde nejsou v souladu příbuzenské vztahy,
objevuje se synovská úcta a bratrská láska.
Kde je země ve zmatcích a nepořádku,
objevuje se loajálnost a věrnost.

38. KAPITOLA

Tak ztrácí-li se tao – nastupuje ctnostnost,
ztrácí-li se ctnost – nastupuje lidumilnost,
ztrácí-li se lidumilnost – nastupuje spravedlnost,
ztrácí-li se spravedlnost – nastupuje obřadnost.

Obřadnost je zaschlá slupka věrnosti a loajality –
a počátek zmatků.

Přemoudřelost je zbujelý květ tao –
a počátek hlouposti.

Proto muž vsutku velkorysý
vždy se přidržuje jádra, nikoliv slupky,
vždy se přidržuje plodu, nikoliv květu.

Podrží jedno a odmítá druhé.

81. KAPITOLA

Pravdivá slova nebývají líbivá,
líbivá slova nebývají pravdivá.

Co je dobré, nepotřebuje obhajoby,
co potřebuje obhajoby, není dobré.

Kdo ví, nepotřebuje vědomosti,
kdo potřebuje vědomosti, neví.

Moudrý nehromadí.

Tím, že vše činí pro druhé,
sám stále více získává;
tím, že vše dává druhým,
sám stále více dostává.

Takové je tao nebes:

prospívá - a nikdy neškodí.

Takové je tao moudrého:

jedná - a nikdy nesoupeří.

Taoistům se nelíbila povrchní a vynucená loajalita, úcta. A to jak v rodinách tak i v pozici nadřízených. Neschvalují přehnané zbožňování a učení bez vlastního přemýšlení.

7 Význam myšlenek konfucianismu a taoismu v současném školství

Obě tato učení nám dávají možnosti prozkoumat, jakým způsobem nejspíše pohlíželi na školský systém a jak jej mohou dnešní učitelé využít k zlepšení – anebo dokonce použít ji k jinému způsobu výuky.

S čistým svědomím můžeme říci, že na první pohled jsou více pedagogicky využitelné konfuciánské myšlenky. Nejenom, že kladou absolutní důraz na sebezdokonalování – protože je důrazně požadováno, aby se lidé celoživotně vzdělávali, čímž prospějí nejenom sami sobě, což je zaručeně jedna z největších výhod, které jsou nám tímto dávány, ale díky tomuto prospívá i celá společnost. Je to velmi logické. Pokud poroste naše vlastní vzdělanost, je pravděpodobné že tímto příkladem ovlivníme i své okolí. Nejenom díky tomu vzroste celková inteligence společnosti, ale také to donutí i mnohé další, aby pokračovali ve svém dalším vzdělávání.

Dalším významným rysem, který se pomalu u nás vytrácí je respekt a úcta. Obě dvě učení se o tom zmiňují. Ne-li přímo vyžadují, jak je to u konfucianismu. Úcta a respekt nejenom vytváří jisté zdravé společenské klima, kdy pro školství je určitý druh autority přímo nedílnou součástí, ale také to pomáhá k věnování se větší pozornosti starším a respektovanějším občanům. Při naslouchání jejich životních zkušeností, se může mladý člověk mnohé naučit. Jasně to bylo ukázáno v konfuciánském učení, kdy jednou ze základních podmínek bylo, že mladý učenec se nejdříve musí seznámit se starými dokumenty. Podle tradice byl Konfucius editorem všech pěti *Klasických knih* a možná, že napsal i některé pasáže. Těchto pět *Klasických knih* tvoří: *Knih písni (Š'-t'ing)*, *Knih dokumentů (Šu-t'ing)*, *Jaro a podzim (Čchun-čhiou)*, *Knih proměn (I-t'ing)* a *Knih obřadů (Li-t'i)*.⁵³ Podnětné je to, že než se mladí učenci mohou pokusit opravovat, či snad hanit stará učení nebo vytvářet učení nová, musí dopodrobna zjistit,

---

⁵³ Thomas HOUBLER; *Konfucianismus*; Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997; strana 27-28

co chtějí kritizovat a pak dokázat vysvětlit proč. To dává možnost dialogu mezi žákem a učitelem, kdy učitel naslouchá argumentům svého žáka. Tyto argumenty pak hodnotí, vyvrací a vysvětluje. Také to vyžaduje od učitele, aby nejdříve svého žáka varoval nad nesprávnou cestou či špatnými myšlenkami a teprve potom jej může trestat.

Láska a úcta k přírodě je hluboce zakořeněna zejména v taoismu, který nás učí jak žít v souladu s přírodou. Naslouchej a snaž se co nejvíce přiblížit k přirozenému stavu – tedy k přírodě, je jedno ze základních učení taoistů a nás to učí jak si přírody co nejvíce vážit a ochraňovat ji. Ukazuje to i ekologický aspekt, o který jsme tímto obohaceni. „Hluboké spojení s přírodou, které umožnilo vznik taoistické moudrosti, také změnilo pohled na umění. Než začne taoistický malíř malovat, ponoří se do úvah o tom, co bude malovat. Je-li to bambusový háj, tak než začne pracovat se štětcem, sedne si na půl dne s bambusem. Stejně jako hudebník, který čeká, až jím pohne hudba, tak čeká malíř na pohyb štětce.“⁵⁴

S taoismem se pojí také procvičování těla, které udržuje v pozoru naši mysl. Bere v úvahu zejména to, že naše tělo je také nedílnou součástí přírody. Neméně důležitá je zde myšlenka, že zdravý duch sídlí ve zdravém, trénovaném těle.

Když už poukazuji na pozitivní možnosti konfucianismu a taoismu, musím ovšem zdůraznit, že ne vše je vhodné použít a něčeho se musíme přímo vyvarovat. Je to postavení ženy v celé čínské společnosti. Když pomineme to, že si dodnes více váží mužských dědiců (pro zachování rodu – kult předků a zajištění stáří rodičů) je nutné si uvědomit, že dívky byly zcela jinak vzdělávány a vychovávány než muži. V šesti letech - chlapečci se učí psát, dívky jednoduché domácí práce. V devíti - chlapečci se seznamují s *Klasickými knihami* a dívky čtou knihy od historičky Pan Čao, které nesou názvy jako *Výchova dívek* a *Životopisy obdivuhodných žen*.⁵⁵ O rok později - chlapečci odcházejí do škol a dívky zůstávají doma, procvičují se v základních dovednostech. Což je chování

---

⁵⁴ Priya HEMENWAY; *Moudrost východu*; Praha: Slovart; 2007; strana 97

⁵⁵ Thomas HOUBLER; *Konfucianismus*; Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997; strana 94

bource morušového, šití, vaření. Díky těmto základním pracím mají pochopit pracnost získávání věcí a tak poznat, že si nemohou dovolit jakékoliv výstřednosti. Chlapec se stává dospělým kolem dvanáctého až patnáctého roku, kdy jeho otec uspořádá oslavu, je přítomen kmotr a dostává nové jméno. Něco podobného se koná i u dívky a to v době jejího zasnoubení. Tehdy to bývalo zvykem mezi dvanáctým a čtrnáctým rokem života, kdy se konal podobný slavnostní obřad jako u mužů. Tímto vzdělání dívek skončilo a jejich povinnost byla starat se o domov a rodinu.

8 Závěr

Cílem této práce bylo seznámit se s čínskými starověkými učenými a to konfucianismem a taoismem. Hlavně jsem se zaměřila na jejich etiku, principy, ze kterých vycházela a jaké myšlenky můžeme použít i v dnešní době.

Vnímání světa Číňanů je odlišné. Na tuto skutečnost v minulosti narazili jezuité, kteří přijeli do Číny, aby zde Číňanům předali svou pravou a jedinou 'víru'. Ale už tehdy narazili na nepřekonatelný problém. A to takový, že v jejich kultuře není víra, ale je to celé myšlenkové a kulturní paradigma. Jezuité jim chtěli předat křesťanství, a aby to bylo možné, tak je museli „naučit myslet“. Mysleli tím logiku, kterou čínská kultura postrádá, ale evropské myšlení se na ni utvářelo.⁵⁶ Tento příklad nám ukazuje, jak těžké bylo a je plně pochopit čínský způsob myšlení. Toto myšlení vychází plně z čínských historických reálií, které byly odlišné od evropských dějin. „Zatímco aristotelská Evropa nadala člověka rozumem, akcentovala jeho schopnost rozumného/logického dokazování, konfuciánská Čína nadala člověka smyslem pro spravedlnost, akcentovala jeho schopnost kritického/etického rozhodování.“⁵⁷

Kdybychom chtěli shrnout nejzákladnější význam konfuciamu a taoismu vyšlo by nám nejspíš toto: konfuciánství rozvinulo kult předků, dává návod k systematickému vzdělávání a stanovuje společenská pravidla. Taoismus chce splynout s přírodou a jakékoliv zasahování bylo pro ně nepřírozené. Ukazuje možnost myšlení, ale nenastoluje jasnou cestu - váží si individuality. Později, pod vlivem buddhismu, se přiblížil i určité formě náboženství.⁵⁸

Závěrem chci napsat, že oba tyto myšlenkové proudy jsou velmi zajímavé. Mnohé jejich myšlenky jsou dodnes platné a mnohými se řídíme, aniž bychom o tom věděli.

---

⁵⁶ Oldřich KRÁL; *Čínská filosofie*; Praha; Maxima; 2005; strana 15

⁵⁷ Oldřich KRÁL; *Čínská filosofie*; Praha; Maxima; 2005; strana 74

⁵⁸ LAO-C'; *Tao-te-ting*; Praha; DharmaGaia; 2003; strana 22

9 Prameny a literatura

1. BÍLÝ Jiří. *Základ etiky, estetiky a religionistiky*. Praha. Nakladatelství: EUROLEX BOHEMIA s.r.o.. 2005. 170 stran. ISBN 80-86861-21-X.
2. BONDY Egon. *Poznámky k dějinám filozofie. Čínská filosofie*. Praha. Edice Okno. 1993. 387 stran. ISBN 80-85239-22-1.
3. FAIRBANK John F.. *Dějiny Číny*. Nakladatelství Lidové noviny. 1998. 656 stran. ISBN 80-7106-249-9.
4. *Filosofický slovník*. Nakladatelství a vydavatelství FIN. Olomouc. 1995. 479 stran. ISBN 80-7182-014-8.
5. HARTZOVÁ Paula R.. *Taoismus*. Praha: Lidové noviny. 1996. 133 stran. ISBN 80-7106-185-9.
6. HEMENWAY Priya. *Moudrost východu*. Praha: Slovart. 2007. 152 stran. ISBN 978-80-7209-949-8.
7. HOOBLER Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 1997. 129 stran. ISBN 80-7106-190-5.
8. CHENG Anne. *Dějiny čínského myšlení*. Praha. DharmaGaia. 2006. 688 stran. ISBN 80-86685-52-7.
9. KONFUCIUS. *Rozpravy: hovory a komentáře*. Praha: Mladá fronta. 1995. 180 stran. ISBN 80-204-0295-0.
10. KRÁL Oldřich. *Čínská filosofie : pohled z dějin*. Praha. Maxima. 2005. 373 stran. ISBN 80-901333-8-X.
11. LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Praha: DharmaGaia, 2003. 274 stran. ISBN 80-86685-12-8.

12. THOMPSON Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál. 2004. 167 stran. ISBN 80-7178-806-6.

13. *Základy asijských náboženství. II. díl, Taoismus, konfucianismus, (neo)konfucianismus v Koreji, šintoismus, islám ve V a JV Asii*. Praha: Karolinum. 2005. 156 stran. ISBN 80-246-0994-0.

ANOTACE / ANNOTATION

Jméno a příjmení:	Iva Kawuloková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Etika Konfucianismu a Taoismu – pokus o srovnání
Název v angličtině:	Ethics of the Konfucianism and Taoism – attempt at confrontation
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je etika konfucianismu a taoismu, vznik a základy těchto dvou učení, historické kořeny staré Číny. Cílem je pokus o srovnání těchto dvou východních etických nauk a vysvětlení - přiblížení evropskému myšlení. Možný přínos těchto nauk v současném školství.
Klíčová slova:	Etika, Konfucius, tao, Čína, vznešený muž, nečinnost
Anotace v angličtině:	The topic of this thesis is ethics of the konfucianism and taoism, rise and basics of this two teachings, historical rootages of old China. The aim of this thesis is attempt at confrontation this two theories and make clear – approximation to European thinking. Possible contribution

	in today's education.
Klíčová slova v angličtině:	Ethics, Konfucius, Tao, China, majestic man, passivity
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	55 stran
Jazyk práce:	Český jazyk